

Аннотация к рабочей программе воспитателя по обучению татарскому языку

«Татарстан Республикасы халыклары телләре турында» Татарстан Республикасы Законнда һәм «Татарстан Республикасы дәүләт телләрен һәм Татарстан Республикасында башка телләр саклау, өйрәнү һәм үстерү буенча Татарстан Республикасы дәүләт программасы»нда мәктәпкәчә милли белем бирү өчен кирәкле шартлар булдыру каралган

Шуны истә тотып балалар бакчасында «Әкият» Новотроицк авылы уку-укыту, тәрбия эше ике юнәлештә (программа) алып барыла. Беренчесе-рус һәм башка милләт балаларына татар телен өйрәтү. Белем бирү мөнәсәбәтләрендә катнашучылар тарафыннан формалаштырыла торган бер өлеше эшлэнгән.

Программаның бер өлеше Шәехова Р.К. редакциясе астында төзелгән «Сөенеч» – «Радость познания», 2016ел, мәктәпкәчә белем бирү региональ программасы нигезендә эшлэнгән. «Сөенеч» – программасы туган як тарихын, мәдәниятен, архитектурасын, табигатен, башка милләт вәкилләре, шул исәптән татарлар белән аралашуын, баланың гомуми мәдәниятенә нигез салучы уникаль чор буларак тануны чагылдыра.

Татарстан Республикасы Министрлар Кабинеты карары белән кабул ителгән 2010 – 2015 елларда мәгарифне үстерү стратегиясендә (30.12.2010, №1174) – мәктәпкәчә тәрбия һәм белем бирү учреждениеләре өчен рус телле балаларны татарчага өйрәтү программасы, укыту-методик комплектлары (УМК) төзү бурычы куелды. Һәм менә РФ Мәгариф һәм фән министрлыгының 23.11.2009 елда 655 нче карары нигезендә Мәктәпкәчә төп гомуми белем бирү программасы структурасына, Федераль дәүләт таләпләре”нә нигезләнеп балалар бакчасында татар теленә өйрәтү программасы “ төзелде.

Әлеге программа З.М.Зарипова, Р.С.Исаева, Р.Г.Кидрячева тарафыннан эшкәртелде һәм ул 4 яшьтән алып 7 яшькә кадәр булган рус телле балаларның татарча аралашырга өйрәтүгә юнәлтелгән методик кулланма булды. Программа мәктәпкәчә яшьтәге баланың үсеш закончалыкларына, шәхси һәм эшлекле якин килү турындагы фундаменталь тикшеренүләргә, тел өйрәтү процессында методик стандарт итеп кабул ителгән коммуникатив технология принципларына, сөйләм барлыкка килү концепциясенә (Л. С. Выготский, П. Я. Гальперин, В. В. Давыдов, Е. А. Пассов) гамәли эшкәртмәләр һәм методик киңәшләргә, мәктәпкәчә мәгариф системасы эшчәнлеген ачыкый торган норматив хокукый актлар, документларга нигезлэнгән. Безнең балалар бакчасында әлеге программа белән рус төркемнәрендә белем һәм тәрбия эшчәнлеген алып барыла. Кече яшьтәгеләр белән атнага ике тапкыр режим вакытларында (15мин), зурларларда ике тапкыр режим вакытында һәм бер

эшчәнлек (20мин), мәктәпкә эзерлек төркемнәрендә атнасына 2 эшчәнлек (30мин) һәм 1 режим вакытында татар теле керә.

Программаның максаты - татар телендә, шул исәптән башка милләт вәкилләре белән аралашу, халык уены, туган якны өйрәнү балаларны уңышлы социальләштерүне, мотивацияләүне һәм индивидуальләштерүне тәмин итә торган милли мәдәният чаралары ярдәмендә рус телле баланың үсешен проектлау.

Куелган максатка ирешү түбәндәге бурычларны хәл итү аша мөмкин:

— яшәү урынына, женесенә, милләтенә, теленә, социаль статусына карамастан, мәктәпкәчә балачак чорында һәр баланың тулы канлы үсеш өчен тигез мөмкинлекләр тәмин итү;

— шәхеснең гомуми культурасын формалаштыру, аларның социаль, әхлакый, эстетик, интеллектуаль, физик сыйфатларын, инициативалылыгын, мөстәкыйльлеген һәм җаваплылыгын үстерү, уку-уқыту эшчәнлегенә алшартларын формалаштыру;

— туган якны өйрәнү өлкәсендә мәктәпкәчә һәм башлангыч гомуми белем бирү максатларының, бурычларының һәм эчтәлегенә дөвамчанлыгын тәмин итү;

— татар телен үзләштерү һәм Татарстан Республикасы дәүләт телләрен саклау, этникара мәдәниятне, һәр тәрбияләнүченә башка милләт вәкилләре белән үзара мөнәсәбәтләр субъекты буларак коммуникатив сәләтләрен үстерү өчен уңай шартлар тудыру;

— татар һәм рус халыкларының рухи-әхлакый һәм мәдәни кыйммәтләре нигезендә уку-уқыту һәм тәрбияне берләштерү;

— төбәкнең милли үзенчәлекләрен исәпкә алып, балаларның яшә һәм индивидуаль үзенчәлекләренә туры килә торган социаль-мәдәни мохит формалаштыру;

— гаиләгә психологик-педагогик ярдәм күрсәтүне тәмин итү, гаилә тәрбиясе мәсьәләләрендә ата-аналарның (законлы вәкилләренә) компетентлыгын арттыру, белем бирү процессларының сыйфатын бәяләү.

Программаны үзләштерүнең максат ориентирлары: Уртанчылар төркеме балалары барлыгы 62 сүз үзләштерә. Актив сүзләр: эти, эни, кыз, малай, мин, исәнмесез, сау булыгыз, исәнме, эт, песи, әйе, юк, сау бул, әби, бабай, әйбәт, ипи, алма, сөт, чәй, рәхмәт, мә, тәмле, кил монда, утыр, бир, аша, эч, туп, зур, кечкенә, матур, курчак, куян, аю, хәлләр ничек, уйна, пычрак, чиста, ю, бер, ике, өч, дүрт, биш (49 сүз). Пассив сүзләр: утырыгыз, бу кем?, кем юк?, син кем?, кем анда?, басыгыз, ал, ничә? нинди? (13 сүз). Уртанчылар төркемендә балалар үзлектән сорау куймыйлар, сорауларны тәрбияче бирә, барыХәлләр ничек? дигән сорауны гына бирәләр, ел ахырында алар бер-берсен сыйлый белергә тиешләр.

Зурлар төркеме балалары барлыгы 45 сүз үзлөштөрө, уртанчылар төркемендә өйрәнгән сүзләр ныгытыла. Актив сүзләр: кишер, нинди, баллы, ничә, суган, бәрәңге, алты, жиде, сигез, тугыз, ун, кыяр, кәбестә, кызыл, сары, яшел, кирәк, юа, нәрсә кирәк, аш, ботка, кашык, тәлинка, чынаяк, зәңгәр, күлмәк, чалбар, ки, сал, йокла, бит, кул, өстәл, урындык, карават, яратам, бар (38 сүз). Пассив сүзләр: бу нәрсә?, хәерле көн, нәрсә бар? күп (7 сүз). Барлыгы: 107 сүз. 2 нче уку елы ахырына балалар түбәндәге белемнәрне үзлөштерергә тиешләр: Бу кем? Бу нәрсә? Нинди? Ничә? сорауларына өстәп, Кем анда? Кем юк? Син кем? Нәрсә кирәк? Нәрсә бар? сорауларына аңлап җавап бирергә; раслаучы сүзләрне: әйе, бар, инкарь итүче: юк аңлап куллана белергә; тәрбияче кушкан биремнәрне аңлап үтәргә (мә, бир, ал, утыр, сана, аша, эч, сал, ки, йокла, җырла); матур итеп исәнләшә, сабуллаша, рәхмәт әйтә белергә; балалар үзләре сорау куярга, гади диалогларда үзләрен ышанычлы сизеп сөйләшә белергә; төп хәрәкәтләрне белдерүче фигыльләрне аңлый һәм куллана белергә тиешләр (сикерә, уйный, җырлый, юа, ашый, эчә, ярата, кия, сала, утыра); әйберләрнең билгесен белдерә торган сүзләрне белергә: төсләр: кызыл, сары, яшел, зәңгәр; тәм: тәмле, баллы; зурлык: зур, кечкенә, күп, аз; билге: матур, чиста, пычрак, әйбәт; унга кадәр санын белергә; предметның урынын күрсәтергә: караватта, өстәлдә, урындыкта; грамматик конструкцияләр, гади жөмлөләр төзәргә; дүртыюллыкларны, җырларның сүзләрен яттан өйрәнергә, сәхнәләштерүдә катнашырга.

Мәктәпкә хәзерлек төркеме балалары ел дәвамында 60 сүз үзлөштөрө. Шунның өстенә алар уртанчылар, зурлар төркемендә өйрәнгән сүзләргә таянып аралашалар (62+45 сүз). Мәктәпкә киткәндә балалар барлыгы 167 сүз үзлөштерергә тиеш. Актив сүзләр: син кем, хәерле көн, тычкан, бу кем? бу нәрсә? нишли?, йоклый, утыра, ашый, эчә, нишлисең?, ашыйм, эчәм, уйный, уйныйм, утырам, барам, кая барасың?, син нишлисең?, сикер, сикерәм, сикерә, йөгәрә, төлке, йөгәр, йөгәрәм, чәк-чәк, өчпочмак, яшь, бүре, керпе, тавык, этәч, үрдәк, чана, шуа, шуам, бие, бии, биим, ак, кара, җырла, җырлыйм, зур рәхмәт, китап укый, рәсем ясыим, укыйм, дәфтәр, нәрсә яратасың?(пассив сүз). Мәктәпкә хәзерлек төркеме балалары Хәлләр ничек? Нинди? Ничә? Нәрсә кирәк? Син кем? Бу кем? Бу нәрсә? Нишли? Син нишлисең? Кая барасың? сорауларын бер-берсенә һәм зурларга бирә белергә һәм аларга җавап бирергә; “Кибет”, “Командир”, “Дусларны сыйлыйбыз”, “Телефоннан сөйләшәбез” кебек уеннарны мөстәкыйль рәвештә оештырырга һәм уйнарга, аралашырга тиеш

Белем бирү эшчәнлегенң нәтижеләре Уртанчылар төркеме(4-5 яшь). “Минем өем” проекты Өлкәннәр кушкан катлаулы булмаган биремнәрне аңлап, үти белә. Тәрбияче әйткән сүзләрне, кыска фразаларны кабатлап әйтә белә. Үз исемен дөрес әйтә, исәнләшә, сабуллаша, рәхмәт әйтә белә. Куелган сорауларны аңлап, сөйләмдә 2-3 сүз белән җавап кайтара белә. Бер-берсе һәм

өлкәннәр белән 62 сүз кулланып татар телендә аралаша. Бирелгән лексиканы төрле ситуацияләрдә ишетеп аңлап куллана белә, сөйләм күнекмәләре бар. Татар телендә сөйләшү теләге бар. Әйбер исемнәренә мәгънәсен аңлый һәм аларны дәрәҗәләп әйтә белә. Гаилә, уенчыклар, ашамлыклар һәм саннар хисабына сүз байлыгы бар. Өйрәнгән сүзләргә аерым, күмәк, тәрбияче ярдәмдә кабатлы белә. Бу кем? Бу нәрсә? сорауларын аңлап, җавап бирә. Әйбернең билгесен ачыклау максаты белән куела торган сорауны аңлай һәм сөйләмдә җавап кайтара белә. Тәрбияче әйткән сүзләргә, кыска фразаларны кабатлап әйтә. Өлкәннәр кушкан катлаулы булмаган биремнәргә аңлап үти.

Тәрбияче әйткән билгә буенча предметны таба, күрсәтә белә. Үз исем дәрәҗәләп әйтә, исәнләшә, сабуллаша белә, сүзләргә дәрәҗәләп, урынлы куллана. Куелган сорауга раслаучы, инкарь итүче сүзләргә дәрәҗәләп куллана белә. Мин, син алмашлыкларын аңлай һәм урынлы куллана. Кечкенә күләмле шигырьләр, җырлар белә.

Зурлар төркеме (5-6 яшь). “Уйный – уйный үсәбез” проекты Гади сорауларын аңлап җавап бирү, мөрәҗәгать итә белә. Үзара һәм зурлар белән көндәлек тормышта 107 сүз кулланып татар телендә аралаша. Сөйләм күнекмәләрен үстерешле диалогларда, уеннарда, ситуатив күнегүләрдә куллана. Боерык фигураларга сөйләмдә аңлап, дәрәҗәләп куллана. “Уйный-уйный үсәбез” проекты темалары (“Гаилә”, “Ашамлыклар”, “Уенчыклар”, “Саннар” , “Яшелчәләр”, “Савыт-саба”, “Киемнәр”, “Шәхси гигиена”, “Өй җиһазлары”, “Бәйрәмнәр”) буенча бирелгән лексиканы төрле эшчәнлектә (уен, аралашу, музыка, хезмәт, хәрәкәт) ишетеп аңлап куллана белә, сөйләм күнекмәләре бар. Яңа сүзләр хисабына сүз байлыгы бар. Санау күнекмәләре бар, сөйләмдә куллана белә. Нәрсә кирәк? Нинди? Ничә? сорауларын аңлап, мөстәкыйль рәвештә сорау куя һәм дәрәҗәләп җавап бирә. Раслаучы һәм инкарь итүче сүзләргә аңлай, урынлы куллана. Исем + сыйфат конструкциясен сөйләмдә дәрәҗәләп куллана. Боерык фигураларга сөйләмдә аңлап дәрәҗәләп куллана белә. Алган белемнәрен, сөйләм күнекмәләрен үстерешле диалогларда, уеннарда, ситуатив күнегүләрдә куллана белә.

Мәктәпкә әзерлек төркеме (6-7 яшь). “Без инде хәзер зурлар – мәктәпкә илтә юллар” проекты Сөйләмне аралашу чарасы буларак файдалана белә. Диалогик һәм монологик сөйләм күнекмәләре бар. Мөстәкыйль рәвештә сорау куя һәм дәрәҗәләп җавап бирә белә. Бер-берсе һәм өлкәннәр белән 167 сүз кулланып татар телендә актив аралаша. “Без инде хәзер зурлар – мәктәпкә илтә юллар” проекты темалары (“Гаилә”, “Ашамлыклар”, “Уенчыклар”, “Саннар” , “Яшелчәләр”, “Савыт-саба”, “Киемнәр”, “Шәхси гигиена”, “Өй җиһазлары”, “Бәйрәмнәр”, “Танышу”, “Тату гаилә”, “Дусларны сыйлыйбыз”, “Кунак килде”, “Кафега барабыз”, “Күңелле уеннар”, “Без циркта”, “Безнең дуслар”, “Чана шуабыз”, “Без биибез”, “Күңелле сәяхәт”, “Мәктәп”, “Без әкият

яратабыз”) буенча бирелгән лексиканы төрле эшчәнлектә (танып – белү, уен, аралашу, музыка, хезмәт, хәрәкәт) ишетеп аңлап куллана белә, сөйләм күнекмәләрен бар. Яңа сүзләр хисабына сүз байлыгы бар.

Бу кем? Бу нәрсә? Нәрсә кирәк? Нинди? Ничә? Нишли? Син нишлисең? Кая барасың? соравын аңлап, мөстәкыйль рәвештә сорау куя һәм дәрәс җавап бирә белә. Фигыльләренә урынлы куллана. Жырлар, шигырьләр белә. Программа бурычларын үтәүдә эш формаларының, практик гамәли алымнарның, чараларның әһәмияте зур. Төп эш төрләре булып түбәндәгеләр тора: Предметлар белән эш: тасвирлау, уенчык белән диалог төзү, уен һәм әкиятләрдә катнашу. Рәсемнәр белән эш: тасвирлау, үстерешле диалог. Сюжетлы-рольле уеннар; Әйлән-бәйлән, жырлы-биюле уеннар өйрәнү (аудиоязмага таянып). Театральләштерү, сәхнәләштерү (бармак театры, битлекләр, костюмнар, театр күрсәтү (әти-әниләргә, башка төркем балаларына). Хәрәкәтле уеннар: туп белән уеннар, “Командир” уены, әйлән-бәйлән уен, зарядка уеннары. Ижади һәм ситуатив уеннар: рольле уеннар, интервью, ситуатив күнегүләр. Ситуатив, логик күнегүләренә ишетеп, аңлап эшләү. Үстерелешле диалоглар (сурлар һәм яшьтәшләре белән үзара аралашу). Аудиоязмалар тыңлау, кушылып әйтү, жырлау, кабатлау, ишеткән сүзгә рәсемдә табып күрсәтү. Анимацион сюжетлар, мультфильмнар карау.

Интерактив тактада уеннар. Туган телләре татар булган балалар өчен бакчабызда Ф.В.Хәзрәтова, З.Г.Шәрәфетдинова, И.Ж.Хәбибуллина, З.М.Зарипова, Л.Н.Вәжиеваның “Туган телдә сөйләшәбез” өйрәтү-методик комплектлары ярдәмендә тәрбия һәм белем бирелә. Әлегә методик кулланманың төп максаты, татар балаларын туган телдә дәрәс һәм яхшы итеп сөйләшәргә өйрәтү, аларның бәйләнешле сөйләмен үстерү, тел һәм сөйләм күренешләрен аңлау сәләтен булдыру, танып белү, әхлакий һәм рухи юнәлешләренә нигезен билгеләү һ.б

Туган телдә сөйләшәргә өйрәтү гаиләдә башлана һәм мәктәпкәчә белем бирү учреждениеләрендә давам итә. Ул балаларга ана телендә тәрбия һәм белем бирү өчен мөмкинлекләр тудыру, халкыбызның рухи байлыгына, мәдәниятенә якынайту шартларында алып барыла. Мәктәпкәчә учреждениеләр, мәгариф системасының беренче баскычы буларак, нәниләренә туган телгә өйрәтүдә башлангыч роль уйный.

Беренче кече яшьтәгә балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасы мәктәпкәчә яшьтәгә балаларның сөйләм эшчәнлеген оештыру системасыннан аерыла. Балаларны туган телгә өйрәтү һәм сөйләм үстерү әйләнә-тирә белән таныштыру процессында бара. Шушы үзенчәлекләренә исәпкә алып, кече яшьтәгә балаларның сөйләм эшчәнлегенә эчтәлеген төзөгәндә әйләнә-тирә предметларны һәм күренешләренә танып белүдә нәрсә чыганак

булып торуы игътибар үзегенэ алына. Балаларның сөйләмен үстерү түбәндәге эшчәнлек төрләрәнэ нигезләнөп төзелә:

- I. Табигый шартларда табигать һәм социаль тирәлек белән турыдан туры таныштыру.
- II. Образлы уенчыклар, пластик художестволы образлар аша тирә-юнь белән белән таныштыру
- III. III. Художестволы картиналары аша (живописный, графический художественный образ) (буяулар һәм буяусыз ясалган образлар (графика) әйләнә-тирә белән таныштыру.
- IV. Нәфис сүз аша әйләнә-тирә белән таныштыру.
- V. Күрсәтмәлектән башка тирә-юнь белән таныштыру һәм сөйләм үстерү. Эшчәнлек барышы танып белү, коммуникация (аралашу) матур әдәбият белән таныштыру кебек өч белем бирү өлкәсенә нигезләнөп төзелә. План ел дәверендә төрле темалар үзләштерүне күздә тотат. Болар - “Балалар бакчасы”, “Көз”, “Мин дөнъяның бер кешесе”, “Минем әйләнә-тирәм”, “Кыш”, “Яңа ел бәйрәме”, “Әтиләр һәм әниләр, бабайлар һәм әбиләр”, “Халык ижаты”, “Яз”, “Жәй”.

Өченче яшьтәге балалар белән оештырылган эшчәнлек уен характерын ала. Эшчәнлек төрләрәндә сөйләм үсешенә сүзлек эше, сөйләмнең грамматик төзелеше өстендә эш, аваз культурасы тәрбияләү, бәйләнешле сөйләм үстерү, матур әдәбият һәм халык ижаты белән таныштыру бурычлары хәл ителә.

Балалар белән эшләү процессында сүзлек эше зур урын ала. Сүзлек эше бәйләнешле сөйләм нигезе. Балалар бакчасында сүзлек эшенә өч бурычы чишелә:

1. Иң беренче чиратта, гомуми кулланылыштагы лексика хисабына (предметларны, аларның төп билгеләрен, сыйфатларын, алар белән эшхәрәкәтләрен атау) сүзлеккә баепу.

2. Сүзлеккә төгәллек кертү. Балаларга сүзнә әйтү үрнәген бирү, аны һәр бала белән күп тапкыр кабатлау.

3. Сүзлеккә активлаштыру

Сөйләмнең грамматик төзелешен формалаштыруның төп шарты – тәрбиячәнәң, өлкәннәрнәң грамоталы сөйләмә һәм сөйләмнәң морфологик, синтаксик ягын, сүзъясалу ысулларын үзләштерү буенча үткәрелә торган күнегүләр. Аваз культурасы тәрбияләү буенча эш аның сөйләм сулышы, ишетеп кабул итү, артикуляция аппаратын үстерү һ. б. шундый компонентларны үз эченә ала. Бәйләнешле сөйләм үстерү сөйләмнәң ике формасын - диалоглы һәм монологлы сөйләм үстерүне күздә тотат. Балаларны матур әдәбият һәм халык ижаты белән таныштыру – сөйләм үсешенә әһәмиятле бурычы һәм чарасы.

Балалар белән эшләү дәверендә төрле уеннар киң кулланыла. Бу уеннарда музыка әсәрләрен куллану да балаларның фонематик ишетү сәләтен, ритмикасын, эмоциональ сферасын да баета, үстерә.

Матур әдәбият, халык ижаты, күрсәтмәлелек, предметлар белән уен хәрәкәтләре, - болар барысы да балаларны туган телгә өйрәтүдә, аларның сөйләмен үстерүдә зур әһәмияткә ия. Шулай ук өйрәтү-тәрбия процессында балалар белән эшчәнлекне оештырганда тәрбиячегә ижади якин килү мөмкинлегә дә бирелде. Балалар белән үткәрелә торган һәр эшчәнлеккә боларның барсын да истә тотып тулы, күләмле итеп план-конспектлар эшләнелде.

Шушындый уку методик комплектлары, дидактик уеннар, яңа информация технологияләр белән тулыландырылган тәрбия һәм белем бирү дәресләре балаларның телебезнең матурлығын, байлығын аңларга, аны сиземләргә, үзләрендә күркәм сыйфатлар булдырырга, тел хәзинәсен тирәнтен аңларга, кеше өчен газиз булган туган жиргә, туган телебезгә мөхәббәт, этиәниләргә, өлкәннәргә карата хөрмәт-итәгать тәрбияләргә, үзләрендә хезмәт сөю, тыйнаклык, шәфкатьлелек кебек күркәм сыйфатлар булдырырга ярдәм итәр дигән өметтә калабыз.